

El valor pedagògic de la cal·ligrafia en l'educació social

Jesús Damián Fernández Solís

La cal·ligrafia és una espècie de música, no per a les orelles, sinó per als ulls.

Vadim Lazurski

PRESENTACIÓ

La nostra societat dinàmica i canviant exigeix nous i atrevits projectes d'intervenció socioeducativa. Necessitem reinventar-nos i contribuir des de l'educació social a donar respostes innovadores i creatives a les noves necessitats i problemes emergents en els diferents sectors i àmbits de la població amb la qual treballem.

Aquest article respon a aquest esperit inquiet d'un educador social en favor de treballar amb altres formes alternatives i complementàries tant les habilitats socio-emocionals com altres temes vinculats a la gestió de les emocions.

ENQUADRAMENT

En ple segle XXI tant el portàtil, la Wi-Fi i el mòbil com les pàgines web ja formen part de la nostra biografia. Les xarxes socials com el Facebook o el Twitter tatuen una part de la nostra epidermis. En aquest sentit, ens fem la següent reflexió: les xarxes socials i els avenços tecnològics han facilitat tant les interconnexions i comunicacions que passem de la solitud i intimitat reflexiva a una saturació interior a una velocitat esgarrifosa. Com indica

el doctor López-Yarto (2013:15),¹ “Milers de veus i amics estranys envaeixen el nostre espai interior, els nostres racons privats deixen de ser-ho sense sol·licitar autorització”. Com recalca Kegan: “Hem arribat a una *saturació de contactes i d'informació*, ja que hem apostat per una comunicació de la qual estem sent conscients que és inabastable”. És llavors que necessitem **bussejar dins nostre** per rescatar aquells aspectes importants que ens fan ser i créixer com a persones.

Vaig descobrir, després de formar-me durant tres intensos anys amb cal·lígrafs internacionals, que a través de la cal·ligrafia (clàssica, no oriental) es treballaven implícitament actituds, valors i emocions positives com l'observació, l'escolta atenta, l'atenció plena, la templança, l'esforç, la paciència, la meditació, la concentració, el bon gust o la bellesa.

COM NEIX EL PROJECTE?

Estava convençut del poder captivador d'aquest projecte peculiar. La passió que

¹ ALEMANY, C. *La comunicació humana: una ventana abierta*. Bilbao: Desclée De Brouwer, 2013.

■ **Jesús Damián Fernández Solís**, educador social, llicenciat en Filosofia i Lletres, doctor en Pedagogia. Patronat de Benestar Social, Ajuntament d'Alcobendas, Madrid.

em feia sentir va ser un element clau per convèncer els meus caps de la possibilitat d'incorporar-lo a la meva intervenció socioeducativa. Recordo que vaig presentar un projecte de més de seixanta fulls que em va portar un temps raonable armar-lo. Em va obligar a llegir, investigar i estudiar temes que aparentment no tenien a veure amb la cal·ligrafia; parlo del silenci (interior, exterior), la paciència, la concentració, el *flow* (fluir), la constància, les emocions, l'observació... La resposta de la meva cap va ser molt significativa. Quan li vaig preguntar "T'ha agradat?", em va contestar "Que si m'ha agradat?... He plorat d'emoció; em sembla interessant!". Amb aquestes paraules va legitimar el fet de posar-lo en pràctica. Això va ser el tret de sortida per a un camí incert i apassionant alhora, on dubtes, interrogants i emocions s'entrecruaven.

SOM-HI

El disseny del taller recollia teoria i pràctica. Es basava en l'atenció individualitzada seguint el procés i desenvolupament de cada participant. Els continguts proposats eren l'escolta, l'observació, l'atenció plena, la concentració, el fluir, la paciència i la gestió de les emocions. Així mateix, a les sessions també s'hi abordarien altres temes com l'autoestima i l'autoimatge positiva. Proveïts de tinta, plomins o retoladors

cal·ligràfics, els participants rebien les instruccions per començar els traços senzills i complexos fins a iniciar-se en alguna tipografia específica: itàlica, gòtica o anglesa. La clau fonamental de qualsevol de les sessions era ajustar-les a les característiques i peculiaritats de cada grup destinatari. La missió era clara i senzilla: ajudar a descobrir, mitjançant l'art mil·lenari de la cal·ligrafia, la manera de gestionar emocions, treballar actituds i potenciar valors per al creixement personal.

CREIX COM L'ESCUMA

Vaig començar a mitjan 2012 amb un grup d'inclusió social i amb un altre grup de joves d'un institut que presentaven conductes disruptives. Des de llavors fins ara he impartit tallers formatius en diferents centres educatius, socials i culturals: instituts d'Educació Secundària Obligatòria com Francisco Giner de los Ríos, Severo Ochoa, Aldebarán i Vega del Prado; col·legis públics como Gabriel y Galán, Professor Tierno Galván, Federico García Lorca, Emilio Casado i Seis de Diciembre.

Així mateix, he impartit sessions formatives en institucions com el centre penitenciari de dones d'Alcalá de Henares, el Centre Asturià de Madrid, el Centre Cultura Usera, l'Escola Popular d'Oporto, HubMadrid (centre d'emprenedoria social), Casa de

**El treball compartit
fa que el grup
s'observi amb una
mirada generosa i
de sorpresa. Els uns
donen suport als
altres i es reforcen el
treball mútuament.**

la Dona de l'Ajuntament d'Alcobendas...

La veritat és que a poc a poc aquests projectes s'han anat consolidant, i s'han despertat nous col·lectius i persones que han demanat aquesta iniciativa.

VALORACIÓ DEL PROJECTE

Parafraçant Blas de Otero, "He vist i he cregut...". He vist a classe com alumnes de primària, nens i nenes, quan escrivia a la pissarra amb lletra clara i bonica aplaudien espontàniament. He vist com senyors d'inclusió social s'esforçaven a cada traç en un afany de superació personal. He vist com nois etiquetats com a "dolentots" als instituts treien el millor d'ells mateixos des del respecte, el treball i el silenci compartit. He vist com persones grans redescobrien la paciència, l'escolta i la serenitat.

En finalitzar els tallers, omplien un full senzill per respondre bàsicament tres qüestions: **com t'has sentit?, què has après? i per a què et pot servir?** Entre les respostes donades m'agradaria destacar aquelles que em semblen més significatives. Davant la pregunta *com t'has sentit?*, les dones de la presó, per exemple, van contestar: "M'he sentit tranquil·la", "He viscut una cosa especial", "M'he trobat relaxada", "Ha estat

fascinant", "M'he sentit molt a gust", "Ha estat una experiència genial", "Amb ànim d'aprendre cada dia més"... Una interna

fins i tot va contestar: "Avui he après que encara que estigui tancada puc estar lliure i relaxada". D'altra banda, tant el grup d'inclusió social com els alumnes de l'institut i altres participants també van contestar com s'havien sentit i van coincidir en aquest tipus de respostes: "Amb més confiança en un mateix", "M'he sentit bé", "M'he sentit tranquil i concentrat"...

Davant la segona qüestió, sobre què han après, les respostes no van deixar lloc als dubtes: "A relaxar-me", "A progressar una miqueta més cada dia", "Que jo pensava que no podia fer això i em va sorprendre molt comprovar del que era capaç", "A prendre'm les coses amb més calma", "Que puc esforçar-me més", "A observar i fixar-me més en les coses", "A ser més pacient", "A ser més tranquil", "A guanyar confiança en mi mateix"... Fins i tot algú va comentar: "He après coses estupendes".

Finalment es preguntava sobre com pensaven que aquest taller els podia servir. Entre les nombroses respostes, destaquem les següents: "Per fer felicitacions", "Per decorar", "Per a mi mateixa", "Per sentir-me bé

◀ Il·lustració: Jesús Damián
Fernández Solís

fent coses boniques”, “Per dibuixar millor i escriure millor”, “Per fer feliç més gent”, “Per al meu diari”, “Per controlar els nervis i saber que sóc constant”, “Per a la feina”. Algú, de forma poètica, va expressar: “Per transmetre amb la meua lletra la bellesa de les meves paraules”.

Per la meua banda, com a ponent he contemplat durant les sessions com els participants posaven la màxima atenció a les explicacions, així com la seva implicació en cadascun dels exercicis proposats, mostrant sempre una actitud positiva.

L’ambient que es va aconseguir va ser summament enriquidor. La tranquil·litat, la relaxació i el respecte s’instal·lava en el clima grupal. Un factor determinant per a la bona marxa dels tallers va ser l’escolta atenta de tots els participants, així com l’observació, el silenci i el respecte. El treball compartit feia que el grup s’observés amb una mirada generosa i de sorpresa. Els uns donaven suport als altres i es reforçaven el treball mútuament. Tant l’atenció com l’esforç guiat per la superació personal van ser el denominador comú de cada exercici plantejat. Cada persona, en funció de les seves capacitats, va donar el millor d’ella

mateixa, i se n’observava el progrés en els exercicis plantejats. Des del punt de vista pedagògic, el reforç positiu, la confiança en la superació i l’alt grau de motivació per superar les dificultats emer-

gents van fer que els participants incorporessin una frase que a manera de “mantra” es repetia durant les sessions d’aprenentatge: “Tu pots”. Finalment, valorem molt positivament aquesta experiència innovadora que ha posat de manifest com per mitjà de la cal·ligrafia es desenvolupen i coneixen determinats valors i qualitats, una tècnica que els ajuda a desenvolupar uns aprenentatges vitals que podran transferir a altres camps i aspectes de la seva vida.

Per acabar, només em queda agrair a totes les persones que han participat en aquest taller particular i que han fet possible que sigui una realitat. Gràcies a tots i totes! ◻